

НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИ РАТ – НАЈВИШИ ОБЛИК ОТПОРА

Често се у публицистичким као и у неким научним радовима, намерно или непамерно, поистовећују сви облици отпора и борбе поробљених народа у Европи током Другог светског рата. Нема сумње да се у свима њима радило о антифашистичком супротстављању освајачима, али интензитет, облици борбе, степен организованости и допринос победи над фашистичким земљама били су веома различити. У тај антифашистички ред покушавају се сврстати чак и покрети који су на разне начине, посредно или непосредно, сарађивали са фашистичким окупационим снагама. Често се и не прави разлика између најједноставнијих па чак и безначајних облика отпора агресору и оружаних ослободилачких ратова, који су представљали отварање потпуно нових ратишта и озбиљно угрожавали окупационе системе, какав је случај био у Југославији.

Упоређо са освајачким ратовима, као њихова неминовна супротност и природно право сваког народа на самоодбрану, настали су покрети отпора у земљама Европе, врло различитог интензитета и степена организованости. У доба развоја империјализма неки покрети отпора страним освајачима у 19. веку прерасли су у свенародне ослободилачке и револуционарне ратове и знатно допринели ослобођењу народа од туђинског ропства, па чак и промени друштвених система.¹

На почетку 20. века многи покрети отпора страним поробљивачима, особито када су их водиле прогресивне снаге, прерастали су у националноослободилачке покрете. Такви историјски процеси често су посредно утицали на диференцијацију друштвених снага и народних маса у целини и на њихову поларизацију за ослободилачку борбу а некада и за социјални преображај друштва.

У историјским условима Другог светског рата, по размерама и учешћу народних маса, као и по резултатима и општем доприносу победи над силама Осовине, покрети отпора поробљених и окупираних народа у Европи постали су значајан фактор борбе коју су водиле водеће земље антифашистичке коалиције.

¹ Међу познатим ослободилачким устанцима су: *устанак Риге од Фере у Грчкој; шпанска герила против Наполеона 1812; устанак у Србији 1804; италибардијски рат за ослобођење и уједињење Италије; оштор Пруској окупацији 1871.* и др. Они су недвосмислено показали да се претварањем покрета отпора у ослободилачки рат може решити национално ослобођење.

На европском континенту где су вођене одлучујуће битке за исход Другог светског рата, пре или касније готово сви окупирани народи устали су против фашистичке окупације и новог европског поретка. По заједничким карактеристикама, размерама и облицима отпора, циљевима и тактици борбе, представљали су израз општедруштвеног развоја сваког народа и водећих субјективних снага. То се исказивало у различитости сваког покрета, чији су се распони кретали од пасивне резистенције, преко активног отпора, гериле или партизанске борбе, до масовног народноослободилачког покрета какав је био у Југославији.

За разлику од покрета отпора у готово свим окупираним земљама Европе, Комунистичка партија Југославије, као предводник и организатор ослободилачког покрета, определила се да ослонцем на слободарске традиције властитог народа отпочне оружани устанак и поведе ослободилачки рат најширих размера, чији су циљеви били јасно дефинисани: борба за ослобођење земље од окупатора и за успостављање новог друштвеног поретка. Тако радикалан циљ није се могао остварити кроз познате облике пружања отпора окупаторима, него само кроз народноослободилачку борбу широких размера и интензитета. При томе се покрет није имао на кога ослонити, нити очекивати помоћ са стране у догледно време, пошто је гро Европе било окупирано а главни фронтови веома удаљени.

Пошто је НОР дуго времена вођен потпуно самостално и без војног утицаја са стране, пред руководство НОП-а поставило се питање: какав облик борбе и отпора применити, са каквим средствима водити рат и остварити радикалне циљеве. Спонтаним па ни организованим оружаним и неоружаним акцијама нису се могли остварити наведени циљеви. Без помоћи са стране они су једино били остварљиви оружаном борбом. Међутим, ни помоћне активности нису биле запостављене. Од почетка припрема и током оружаног устанка, ослонцем на сопствене снаге и територију, стваране су одговарајуће оружане снаге. Те снаге су имале еволуцију, зависно од конкретних услова на одређеној територији и етапи рата, тако да су се и током борбе развијале и градиле своју тактику.

Током ослободилачког рата који се развио кроз оружане устанке стваране су оружане снаге као главни носилац ослободилачког рата, што је од почетка било опредељење руководства НОП-а. Без сумње то је био и најтежи облик отпора, који је захтевао максималну мобилизацију маса и подухват читавог народа уз велике жртве. Карактер рата проистигао је из услова и циљева рата. Стога је то био ослободилачки и општенародни рат против окупатора, који се водио применом оригиналне партизанске тактике и стратегије. Његово битно обележје била је оружана борба, а оружане снаге носилац оружане борбе, при чему нису запостављени ни други облици отпора, посебно у окупираним градовима, у виду саботажа, диверзија, пропагандних, обавештајних и других неоружаних активности. Такви облици отпора умногоме су доприносили дестабили-

зовању окупационих власти и војних јединица, као и мобилизацији маса за партизанске јединице.

Према томе, по антифашистичким циљевима борбе, сви оружани и неоружани облици отпора били су на истој линији али нема сумње да је допринос оружаних снага кроз вођење оружане борбе давао знатно веће резултате. Ослободилачки рат је био антифашистички и прогресиван, не само са становишта доприноса антифашистичкој борби, већ и са становишта општих цивилизацијских кретања. Праведност и прогресивност таквог рата и по међународном праву проистиче из сувереног права сваког народа и грађанина да се свим средствима бори против окупатора, који угрожава његов биолошки и сваки други опстанак.

Од самог почетка јула 1941, у Србији, Црној Гори и другим српским земљама, устанак је по масовности (особито у Црној Гори) и по резултатима превазишао сва очекивања и претворио се у општу офанзиву на окупаторске гарнизоне, посаде, комуникације и органе квислиншке власти. Тиме је од првог дана и овом приликом народ исписивао најсветлије поглавље своје историје у борби против највећег зла 20. века.

Италија је од самог почетка окупације Црне Горе била суочена са новом ратном ситуацијом. Да се збиља радило о сукобу ратних размера у правом смислу, види се и из забелешки, извештаја и писама највиших државника окупаторских земаља. Тако је гроф Галеацо Ћано, италијански министар спољних послова, у свом дневнику за 17. јули 1941. забележио: „Црногорски устанак се шири и добија све веће размере. Кад ствар не би имала дубоко и горко значење, била би смешна, *јер заправо данас се води рат између Италије и Црне Горе*“ (подвукао Г. М.). Исто тако, др Турнер крајем августа 1941. пише из Београда у Берлин да су им пропали сви покушаји да угуше устанак у Србији: „Покушали смо свим средствима али не помаже... Добијам утисак да ни вести о капитулацији СССР не би довеле до капитулације ових бандита који су жилави као ђаво.“ Због тога предлаже Врховној команди Вермахта операције ширих размера после довођења нових оперативних састава јер у томе посадне дивизије нису успеле.

Мусолини је био присиљен да у Црну Гору током јула 1941. доведе шест нових дивизија из Албаније, да би се обрачунао са црногорским устаницима и поново успоставио окупацију Црне Горе. Хитлер је септембра 1941. морао да одваја део оперативних јединица из Грчке, Француске и са Источног фронта да би савладао устанике у Србији. Италијански командант 2. армије генерал Марио Роата отворено говори о ратним операцијама које његове јединице воде почетком 1942. Немачки фелдмаршал Вилхелм Кајтел морао је констатовати да Вермахту није успело да „устаницима драконским мерама сломи кичму“, мислећи на јесењу офанзиву у западној Србији 1941. Генерал Паул Бадер, немачки заповедник Србије, очекивао је да ће на пролеће 1942. доћи до општег устанка на Балкану, док су италијански официри који су учествовали у рату у Југославији писали да се партизански рат уздигао „до феномена светског

рата“. Њихова 8. армија због догађаја на Балкану, морала је одустати од упућивања на Источни фронт у лето 1941. па је то учињено тек годину дана касније. Немци су обично своје сународнике из других окупираних земаља Европе морали упућивати на Источни фронт. Међутим, од припадника немачке мањине из Југославије формирали су СС дивизију „Принц Еуген“, која је током читавог рата морала да остане на југословенском ратишту. Због такве ратне ситуације на Балкану, немачка Врховна команда у директиви свом команданту Србије у јесен 1941. истиче: „Нама је мир на Балкану потребнији него икад. Ми га морамо постићи па макар и уз највеће жртве – догађаји у Југославији: врло рђаво утичу на друге балканске земље“ – очито страхујући да се рат прошири на суседне земље. Због ширине и свеобухватности оружаног устанка у скоро свим српским областима у Југославији, окупатори су за офанзиву против устаничких јединица могли ангажовати само део снага док су све друге обезбеђивале комуникације и остале значајне центре и објекте услед чега је уместо офанзивне гро њихових снага имао дефанзивну улогу. На овакве поступке присилио их је партизански начин ратовања, иако је то било супротно концепцији употребе немачких оружаних снага.

Крајем 1941. окупатори су у Југославији располагали са 24 дивизије и 6 бригада, са око 450.000 окупаторских и око 200.000 војника у квислиншким јединицама. У јесен 1941. у Србији су Немци ангажовали око 80.000 војника да би извели офанзиву, док су у великим офанзивним операцијама у пролеће 1942. морали ангажовати 14 немачких и италијанских дивизија. Током зиме и пролећа 1943, Немци и Италијани су морали водити више офанзивних операција на простору од реке Купе до Лима у Црној Гори са великим биткама на Шамарици, Грмечу и у долини Раме и Неретве. Због неуспеха у пролетњим операцијама, окупатори су у јуну и мају ангажовали 127.000 војника да би на простору северне Црне Горе, дела Босне и Санцака уништили оперативну групацију НОВ, која се са Врховним штабом нашла на овом неприступачном и сиромашном планинском простору. Немци и Италијани су у току рата водили чак 52 веће операције и многобројне бојеве и борбе против јединица НОВ. Због наметнутог рата окупационе команде бројне јединице од 600 до 900 хиљада својих и квислиншких војника нису могли употребити на другим ратиштима иако су им биле веома потребне.

Народноослободилачки покрет као масовни аутентични, револуционарно-демократски процес, зрачио је новим идејама, искуствима и резултатима који су задивили све који су хтели да виде резултате и суштину те борбе. Вођства појединих антифашистичких покрета сматрали су да се искуства југословенске ослободилачке борбе и рата не могу применити на њихове услове (Грчка, Бугарска). Интернационалистичка настојања КПЈ код суседних народа често су наилазила на неповерење, иако је реч само о различитим схватањима вођења оружане борбе код руководства суседних земаља. Таква су схватања проистицала из неповерења и сопствене снаге и очекивања доминантне улоге великих савезничких земаља,

што није био случај са Југославијом. Ослободилачка борба у Југославији вршила је без сумње одређени утицај и на суседне земље а пре свега на Албанију.

Ослободилачки рат је умногоме спречавао окупаторе да за своје ратне потребе успешно искоришћавају производне и материјалне могућности Југославије, људске ресурсе, средства и природна добра. НОВ и ПОЈ су умногоме спречавали окупаторе да за своје трупе обезбеде редовно издржавање у Југославији, премда је то омогућавала привреда земље.

Ослободилачке снаге су разориле многе привредне и саобраћајне објекте да их не би користиле окупаторске армије. Цени се да су због рушења од стране ослободилачких снага на десет главних железничких пруга у Југославији, окупаторске и квислиншке снаге могле да обављају саобраћај: 1941. године са 70%, 1942. са 62%, 1944. са 41% а 1945. са 30% од капацитета. Готово у свим рудницима и у више од 150 фабрика, 70 електричних централа, производња за окупатора ометана је саботажама и диверзијама као и нападима јединица ослободилачке војске.

Народноослободилачка војска Југославије, у оквиру антифашистичке коалиције, била је особена по томе што се није стварала у покрету отпора, већ је поникла у масовним народним оружаним устанцима, чиме је на нашем простору отворено ново ратиште у Европи. Она се стварала, омасовљавала и калила у ратним операцијама изграђујући при томе сопствене кадрове и оригиналну ратну вештину.

Југославија је скоро непрекидно била самостално и веома активно ратиште, са сталном стратегијском иницијативом НОП-а и његових оружаних снага, са изразитим тежиштем на оружаном борби, чиме су стварани услови за све веће војне победе. Тиме су сопственим снагама постепено ослобађане поједине територије а затим и читава земља. Током читавог рата пружан је велики допринос напорима земаља антифашистичке коалиције. Независно од чињенице да ли је југословенско ратиште имало или не везе са другим фронтовима, самим постојањем, као и резултатима борбе против непријатеља оно је доприносило победи над фашистичким окупаторима.

Наведене чињенице указују да су се још у првој ратној години окупатори у Југославији непредвиђено суочили са новим ратиштем, које се до потпуног ослобођења земље све више ширило како просторно тако и по обиму операција и величини оружаних снага НОП-а а и снага окупатора. Тако је народноослободилачки рат у Југославији веома рано постао део велике стратегије Другог светског рат и велике битке свих антифашистичких снага у Европи и свету, од које је умногоме зависила даља судбина човечанства. Због снажне активности ослободилачких снага на југословенском простору било је ангажовано просечно преко 30 дивизија чије се одсуство осећало особито на Источном фронту. То су биле знатно бројније снаге од оних у северној Африци или касније у Италији, за време савезничке инвазије.

У историји ратова до тада, није било познато да су у потпуно разбијеној и окупираној земљи, без оружаних снага и борбених средстава и без ичије помоћи са стране, постављени тако радикални циљеви који су и реализовани у оружаног борби сопственим оружаним снагама. Догађаји у Југославији представљали су стратешко изненађење не само за силе Осовине које су држале Европу у тоталној покорности, него чак и за водеће снаге антифашистичке коалиције. Ослободилачки покрет кроз оружану борбу крчио је сопственим снагама пут за међународно признање, чак и мимо воље ратних савезника. Није се могла даље сакривати истина о томе ко води рат у Југославији и какав је допринос тог ратишта.

Високоразвијена национална свест, патриотизам и слободарске традиције српског и црногорског народа омогућили су покретање народних маса, негде масовно а негде постепено у ослободилачки рат. Рат на страни земаља антифашистичке коалиције а посебно Совјетског Савеза позитивно је утицао на мобилизацију маса. Тај рат је потврдио правило да народ који је решио да истраје у борби за слободу, ослоном на властите снаге, може савладати често и несавладиве препреке. У свему томе била је изузетно важна покретачка и организаторска улога малобројне КПЈ, која је дала своје најбоље кадрове и снагом магије успевала да продере у масе и да их успешно доведе до победе.

Полазећи од сазнања да се војна моћ народних ратова не испољава само у обликовању одговарајућих војних формација, руководство НОП-а је морало да проналази и кроз праксу борбе проверава такве облике вођења рата који могу парирати ратној вештини противничких страна и омогућити да се демографски, материјални, морални и други ресурси претворе у војну снагу покрета и остваре битне претпоставке за успешно вођење ослободилачког рата. Народ је био трајни извор за мобилизацију нових и попуно постојећих партизанских јединица. Читаво претходно искуство у борби за национално ослобођење уграђено је у ратну вештину НОР-а. Руководству ослободилачког покрета било је јасно да је у таквим условима једино било реално водити општеноародни партизански рат. За друге класичне облике борбе није било реалних услова. Иако је партизански рат прихваћен као основни вид борбених дејстава, нису били одбачени ни други облици антифашистичке борбе и отпора, од малих герилских акција до фронталних дејстава.

Ратна вештина ослободилачког рата умногоме се развијала на основу народног искуства из прошлих ратова и народних устанака, прилагођена материјалним и војним условима у периоду оружаног устанка и на свакој етапи рата, броју и опремљености оружаних снага, конкретним демографским и земљишним условима и уопште амбијенту где су извођена борбена дејства. Јачина и опремљеност снага непријатеља и начин његових борбених дејстава, у свакој процени конкретне ситуације утицао је на избор облика борбених дејстава. Партизански начин ратовања пружао је широке могућности да се у свакој ратној ситуацији тражи нај-

боље решење, а шаблони и шематизам у извођењу борбених дејстава били су опасни. Окупаторским снагама је требало наметнути такву концепцију оружане борбе којом се умногоме паралише апсолутна техничка и бројна надмоћност окупационих снага. Тако ће и концепција партизанског ратовања по својој виталности и разноврсности борбених дејстава бити такође изненађење за окупационе силе. Оригиналан партизански рат умногоме је био дијалектичка негација класичне ратне вештине коју су примењивале окупационе снаге. Само се тако могла надокнађивати бројна и техничка (материјална) инфериорност партизанских јединица и НОВ. Партизанска војска је без сумње својом одлучношћу и вештином примене разноврсних облика борбених дејстава доказала максималну виталност што јој је омогућило да води рат са далеко јачим снагама окупатора.

Народноослободилачки рат у Југославији карактеристичан је и по томе што су у њему комбиновани разни облици оружане борбе и других видова отпора (политичке, оружане и неоружане), затим различити начини борбених дејстава (партизански, фронтални), различите компоненте оружаних снага (територијалне, оперативне, маневарске), различити амбијенти вођења оружане борбе (копно, море, ваздушни простор, фронт, позадина, села, градови, планине, равнице итд.), различити облици оружане борбе (масовни бојеви, борбе, операције офанзивног и дефанзивног карактера) и сви други чиниоци, у мери у којој је то одговарало конкретним политичким и војним условима.

Ситуација је захтевала да се борба мора водити свим војним, политичким, техничким и другим средствима. При томе нису механички примењивана ничија искуства и начин вођења борбе (Шпанија, Русија и др.), јер се сматрало да стратегија и тактика отпора треба да буду примерени конкретним условима у свакој средини. Руководство КПЈ није прихватило ниједан од класичних облика вођења рата, али их у суштини није ни одбацивало. Вршена је оригинална комбинација познатих искустава у складу са свим елементима конкретне ситуације. Овај се рат у много чему разликовао не само од класичних него и од познатих партизанских и народних ратова.

Ослободилачки рат у Југославији, по свеобухватности и начину вођења борбе, разликовао се од свих других облика борбе и отпора у земљама окупиране Европе због следећих разлога: вођен је самостално за остваривање крупних ратних циљева; у потпуно окупираној земљи, без војнотехничког ослањања на војску сопствене земље ни на савезнике; читаво време усмеравао је из једног руководећег центра; у њему су комбиноване партизанска техника и сви други облици борбених дејстава, као и разноврсне антиокупаторске активности у окупираним градовима, фабрикама, школама и логорима; постепено, почев од нижих форми војног организовања оружаних снага ка вишим, створена је скоро милионска армија организована на савременим принципима, која је у завршној етапи рата израсла у савремено организовану војну силу као и армије савезничких земаља; упоредо са стварањем слободних територија стварана је

и народна власт, као и друге бројне антифашистичке организације НОП-а које су чиниле ослонац и изворну снагу ослободилачке армије и рата у целини. Реч је, дакле, о примени сасвим новог облика вођења рата до тада непознатог на нашим просторима али ни у Европи, што је захтевало и стварање аутентичних оружаних снага и њихове стратегије.

Пошто је Народноослободилачки рат имао све особине општенародног рата, у њему је пре или касније узела учешће већина грађана, директним учешћем у јединицама или радом у другим органима НОП-а. Због тога је такође то био аутентичан рат са особеностима у појединим крајевима земље и с појединим ратним етапама. Без обзира на државно-правни и друштвено-политички статус, који су у појединим крајевима земље успоставили окупатори, рат се водио за национално ослобођење сваког народа посебно. Оцена да НОР у Југославији спада у групу праведних ратова никада није била озбиљније оспоравана, јер се тај рат потпуно уклапао у битне норме међународног ратног права, а пре свега на оне делове који се односе на право сваког народа да се свим расположивим средствима, укључујући и оружану борбу, супротстави сваком агресору, не само у току реализовања његових освајачких циљева него и после успостављања окупационог система, који народ није био обавезан да призна.

Како је ослободилачки рат у Југославији вођен на страни снага антифашистичке коалиције, он је био антифашистички у правом смислу речи, било да је своју активност испољавао против снага окупатора или његових квислиншких творевина. Самим тим што је то био ослободилачки и антифашистички рат, он је био у датим условима и прогресиван и праведан, не само са становишта доприноса антифашистичкој борби, већ и са становишта цивилизацијских кретања и заштите људи од фашизма као највећег зла 20. века.

Оружани устанак и ослободилачки рат у Југославији карактерисало је неколико општих чињеница међу којима:

Од првог дана оружаног устанка, НОР је био без икакве спољне помоћи са стране, тако да је југословенско ратиште веома дуго било изоловано од ратишта на истоку Европе и северне Африке, иако је по свом видном доприносу било дио антифашистичких снага у целини. Изолацији НОР-а у прве две године умногоме је доприносила дволична политика владе Велике Британије, која је отворено и преко Краљевске владе у избеглиштву подржавала четнике Драже Михаиловића и све успехе ослободилачке војске, преко средстава јавног информисања, приписивала четницима. Све док се четници нису јавно компромитовали, а Британци схватили да им се не исплати да њих подржавају, у свету су прикривани резултати ослободилачке борбе. Оружане снаге ослободилачког покрета под Титовом командом саме су својом борбом крчиле пут истини о томе ко се бори у Југославији, што је довело и до њеног међународног признања. Тако је прве две ратне године, међународни положај ослободилачког покрета био веома тежак а чак су и сви његови успеси намерно

приписивани другима. Међутим, допринос НОР-а општој антифашистичкој борби није се могао посве прикривати, јер су на овом ратишту биле ангажоване бројне снаге окупатора. Управо је преко ослобођених територија на Балкану и Народноослободилачке војске извршено прво повезивање армија великих земаља антифашистичке коалиције са истока и запада.

Ослободилачки рат у центру Балкана давао је позитиван пример суседним и другим окупираним земљама и народима. Јединице НОВЈ су рушиле представу о нерањивости немачких оружаних снага. Све је то код суседних народа уносило дух оптимизма и отварало перспективе људима да не клону духом и не изгубе сваку перспективу за опстанак.

Резултате активности југословенског ратишта илуструју и велики губици окупационих армија. Овде је погинуло око 447.000 окупаторских војника, рачунајући и квислинге; оборено је 309 авиона; уништено је 928 оклопних и око 20.000 моторних возила. Дакле, окупатори су на југословенском ратишту имали више губитака него у свих 14 окупираних земаља Европе у којима су примењивани разни облици отпора.

Југословенска армија је завршила рат са око 800.000 војника, у саставу 4 армије, 6 корпуса, Ратне морнарице, Ратног ваздухопловства и других мањих јединица и установа. У то време је у ослободилачким армијама 14 окупираних земаља Европе било око 900.000 војника, што је незнатно више него само у Југославији.

Југославија је у завршној офанзиви против немачке армије на Балкану имала четврту по величини армију у Европи, после СССР-а, Сједињених Држава и Велике Британије. То је била једина армија, од свих окупираних земаља у Европи, створена сопственим снагама, кроз четворогодишњи ослободилачки рат, док су друге армије настале под окриљем савезничких сила победница. Оружане снаге НОП-а водиле су на тлу Југославије 52 велике операције, и то око две трећине где је НОВ била у офанзиви. То је био резултат четворогодишње непрекидне борбе на потпуно одвојеном ратишту, све до спајања са савезничким армијама на западним и источним границама Југославије 1944. године. Југословенска армија је од тада успешно повезивала крила савезничких армија у Европи и на делу свог стратегијског обруча око немачке оружане силе изводила офанзивна дејства све до коначне капитулације немачке војске, за што је добила високо међународно признање савезника и читавог прогресивног света.

Целокупна пракса ослободилачке борбе показала је значај опредељења да се води ослободилачки рат, а не само мањи облици борбе и отпора. У свим етапама рата успешно су проналажена најповољнија решења у развоју оружаних снага као носилаца ослободилачке борбе и одговарајуће стратегије и тактике која се изражавала у оригиналној ратној вештини. Оригинални облици организације оружаних снага и адекватни методи њене употребе дали су значајан допринос развоју ратне вештине уопште, што је био јединствен случај у Другом светском рату.

Народноослободилачка војска је систематски трошила непријатељске снаге, у разноврсним облицима борбених дејстава све до одлучујућих стратегијских операција, наносећи велике губитке окупаторима у људству, техници и другом материјалу. Њихову технику и наоружање користила је као најзначајнији извор за снабдевање ослободилачке армије, што је редак случај у историји ратова. Примени оригиналне концепције партизанског ратовања окупационе армије нису могле да се ефикасно супротставе.

Тако је скоро четири године Југославија представљала самостално и веома активно ратиште, са изразитим тежиштем на оружаном борби, чиме су створени услови за коначну победу агресора сопственим снагама и на сопственој територији. НОР је био још један пример изворне снаге народних ратова уопште. У ослободилачком рату остварено је сопствено ослобођење земље и истовремено је дат значајан допринос снагама антифашистичке коалиције. Кроз народноослободилачки рат и његове велике резултате Друга Југославија стекла је изузетно велики углед и међународно признање у свету. То се могло остварити само ослободилачком борбом која је најуспешније крчила пут политици и дипломатији за остваривање ратних циљева и на међународном плану.

GOJKO MILJANIĆ

THE WAR OF NATIONAL LIBERATION THE HIGHEST FORM OF RESISTANCE

Summary

During the Second World War, all over Europe, many anti-fascists movements were organized, different in their influence and power. However, in Yugoslavia, from the very beginning of the rebellion against Fascists, the National Liberation War started all over the country, for it was the only way to realize the main goal – to liberate the country from the occupation forces. The entire nation was engaged in it, it was a war for national freedom, won with the Partisans' tactics, strategy and army organization. It was an anti-fascist movement of the highest possible intensity and the local national liberation forces continually bound 30–50 divisions of the occupation forces, opening in that way a new battlefield in Europe, through which in 1944 the Allied forces of the West and East front were connected. During the war, the country was liberated by local forces and an army of almost a million soldiers was thoroughly organized. In that way, Yugoslavia gave the greatest contribution possible to the victory over Fascism.